

Ηλεκτρονική επιτήρηση και ποινική καταστολή

Ένα ακόμη παράδειγμα νόμου με ανεφάρμοστες διατάξεις¹

Νέστορα Ε. Κουράκη, Καθηγήτη Νομικής Πανεπιστημίων Αθηνών και Λευκωσίας,
Τακτικού Μέλους της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών

Ελληνική περίληψη: Η μελέτη αναδεικνύει την εξάπλωση του θεσμού του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ κατά τα τελευταία 30 χρόνια (§§ 1-2) και σταθμίζει τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του θεσμού ως ποινικού μέτρου ή και τρόπου έκτισης της ποινής που εκτελείται στην κοινότητα (εκτός φυλακής) για υποδίκους και καταδίκους, ενήλικες ή και ανηλίκους (§§ 3-5). Επίσης, αναλύει υπό μορφή κριτικής επισκόπησης κατά το ελληνικό ποινικό δίκαιο: (α) τις νομικές προϋποθέσεις χορήγησης του μέτρου και (β) τις θεσμικές ασφαλιστικές δικλίδες για την αποφυγή καταχρήσεων του θεσμού σε επίπεδο ατομικών ελευθεριών και προσωπικών δεδομένων (§§ 6-24). Περαιτέρω, επισημαίνει τη μικρή έως τώρα εφαρμογή του στη δικαστηριακή πρακτική (§ 25) και καταθέτει συγκεκριμένες προτάσεις νομικού και οργανωτικού χαρακτήρα για την ευρύτερη διάδοση του θεσμού και στη χώρα μας (§§ 26-27).

Αγγλική περίληψη: The study highlights the expansion of the practice of home confinement with electronic surveillance in Europe and the USA in the last 30 years (§§ 1-2) and evaluates the advantages and disadvantages of this practice either as a criminal measure or as a procedure for executing the sentence in the community (rather than in prison), for persons already sentenced or awaiting trial, adults or minors (§§ 3-5). It also critically reviews, from the viewpoint of Greek criminal law: (a) the legal conditions for granting this measure and (b) the institutional safeguards to avoid abuse (§§ 6-24). It further points out the restricted application in court practice to date (§ 25) and makes specific proposals of a legal and organizational nature for the wider dissemination of said practice in Greece (§§ 26-27).

I. Η σημασία, η νομική εμβέλεια και η αξιολόγηση του θεσμού σε γενικό επίπεδο¹

1. Ο κατ' οίκον περιορισμός είναι μια μορφή ποινικού μέτρου ή τρόπου έκτισης της ποινής που αποτρέπει τον εγκλεισμό ενός παραβατικού ατόμου μέσα σε κατάσταση κράτησης, υπό την προϋπόθεση ότι το άτομο αυτό θα παραμείνει, ενόλω ή ενμέρει, υπό επιτήρηση στον χώρο διαμονής ή κατοικίας του. Για τον έλεγχο και την επιτήρηση του υπό περιορισμό ατόμου γίνεται χρήση, τα τελευταία χρόνια, ηλεκτρονικών συστημάτων παρακολούθησης που επιτρέπουν τον γεωεντοπισμό (δηλ. GPS), όπως ιδίως το λεγόμενο «βραχιολάκι» ή «μπρασελέ». Ειδικότερα, στα συστήματα αυτά ένας (συνήθως αδιάβροχος) ηλεκτρονικός πομπός, εξοπλισμένος με φωτοκύτταρο και τοποθετημένος στο χέρι ή το πόδι του επιτηρούμενου, εκπέμπει συνεχώς σε ένα δέκτη, συνδεδεμένο με ηλεκτρονικό υπολογιστή, σήματα για την αναγνώριση της ακριβούς θέσης του ατόμου-φορέα. Ο πομπός αυτός μπορεί να είναι «κινητός» (mobile), πράγμα που διευρύνει την παρακολούθηση του

επιτηρούμενου και στον ανοικτό συνολικό χώρο, δημόσιο ή και ιδιωτικό. Σημειώνεται ότι παλαιότερα (αλλά ενίοτε και σήμερα) ο έλεγχος γινόταν κυρίως μέσω μη προγραμματισμένων («τυχαίων») τηλεφωνικών κλήσεων, στις οποίες έπρεπε να απαντά το υπό παρακολούθηση άτομο από επίγεια (σταθερή) τηλεφωνική γραμμή και μέσα στον συγκεκριμένο χώρο επιτήρησής του.

Η ανάπτυξη του θεσμού, εντασσόμενου στο πλαίσιο των εναλλακτικών ή εξωιδρυματικών ποινικών μέτρων ή κυρώσεων που εκτελούνται στην Κοινότητα (π.χ. κοινωνικής εργασίας), σηματοδοτείται στις ΗΠΑ, ως electronic monitoring, ήδη κατά τα πρώτα έτη της δεκαετίας '70,

Το λεγόμενο «βραχιολάκι» στο πόδι ενός επιτηρούμενου προσώπου

ιδίως σε μεγάλα αστικά κέντρα, όπως η Ουάσινγκτον, η Καλιφόρνια και η Φλόριντα, ενώ την επόμενη δεκαετία αρχί-

1. Επικαιροποιημένη και εμπλουτισμένη με νέα στοιχεία εισήγηση που έγινε στο Πρώτο Παγκύπριο Συνέδριο Ποινικού Δικαίου και Εγκληματολογίας (Λευκωσία, 6-7.3.2015), με τίτλο: Ο θεσμός του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση. Δημοσιεύθηκε αρχικά στο περ. «Ποινικά Χρονικά» ΞΕ' 2015, σελ. 321-325 και στον Τιμητικό Τόμο για τον Χριστόφορο Αρ-υρόπουλο, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 945-957.

ζει να εφαρμόζεται και σε ομοσπονδιακό επίπεδο, σε συνδυασμό με την υφ' όρον απόλυση (supervised release ή parole) ή την αναστολή της ποινής (probation) (Sentencing Reform Act, 12.10.1984).

Παράλληλη εξάπλωση γνωρίζει ο θεσμός και στην Ευρώπη, όπως εν πρώτοις στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου με νομοθετική πράξη του 1991 ο θεσμός προβλέφθηκε ως τρόπος περιορισμού της κίνησης παραβατικών ανηλίκων κατά τις νυκτερινές ώρες -curfew².

Με νεότερα νομοθετήματα ο θεσμός συμπεριέλαβε επίσης περιπτώσεις περιοριστικών όρων για υποδίκους ή υφ' όρον απολυόμενους (2003)³ και πρόληψης της τρομοκρατίας (2011)⁴.

2. Από τις δεκαετίες '80 και '90 ο θεσμός αναπτύχθηκε περαιτέρω στον Καναδά (1987), τη Σουηδία (1994), την Ολλανδία (1995) και στο Βέλγιο (1998).

Επίσης στην Ιταλία το μέτρο υιοθετήθηκε από το 1986 είτε για «κατ' οίκον κράτηση» (arresto domiciliario - ά. 284 ιταλΚΠΔ), είτε ως εναλλακτικός τρόπος έκτισης μιας ήδη επιβληθείσας ποινής κατά της ελευθερίας (detenzione domiciliare, ά. 47 ter ιταλΣωφρΚ)⁵.

Περαιτέρω, στη Γαλλία, από τον Δεκέμβριο 1996 έχει θεσπισθεί ο δικονομικός θεσμός του «κατ' οίκον περιορισμού [του υποδίκου] με ηλεκτρονική επιτήρηση» (assignation à residence avec surveillance électronique) στη θέση της προσωρινής κράτησης, για περιπτώσεις στις οποίες η απειλούμενη ποινή κατά της ελευθερίας είναι τουλάχιστον δύο ετών για συλλαμβανόμενους ή κατηγορούμενους (ά. 142-5 επ. γαλλΚΠΔ), αλλ' επίσης, από τον Δεκέμβριο 1997, και για καταδίκους, σύμφωνα με όσα εκτίθενται κατωτέρω (παρ. 7).

Ως προς τις γερμανόφωνες χώρες, ο θεσμός, που έχει επικρατήσει να ονομάζεται «ηλεκτρονικό βραχιολάκι ποδιού» (elektronische Fußfessel), υιοθετήθηκε με κάποια καθυστέρηση και έπειτα από προηγούμενες ενδελεχείς πιλοτικές έρευνες. Έτσι, στην Αυστρία συμπεριλήφθηκε τον Σεπτέμβριο 2010 στον Νόμο για την Εκτέλεση Ποινών (=Σωφρονιστικό Κώδικα) και συγκεκριμένα στην § 99 Abs. 5 και 5a και στις §§ 156b επ., στη Γερμανία με νομοθετική ρύθμιση του 2011 το μέτρο εντάχθηκε στον Ποινικό Κώδικα (§ 68b Abs. 1 Satz 3 και 4), ενώ και στην Ελβετία ο θεσμός αποτελεί μορφή έκτισης της ποινής (elektronische Überwachung), εισηγμένης στον Ποινικό Κώδικα (ά. 79b), από το 2015.

Επιπλέον, ειδικές ρυθμίσεις για τα προαναφερθέντα εναλλακτικά ή εξωιδρυματικά μέτρα που εκτελούνται στην Κοινότητα περιλαμβάνονται στους Στοιχειώδεις Πρότυπους Κανόνες του ΟΗΕ για τα Εξωιδρυματικά Μέτρα, 1990 (τους λεγόμενους Κανόνες του Τόκυο)⁶, καθώς και σε Συστάσεις

Το «βραχιολάκι», όπως χρησιμοποιείται π.χ. στην Ελβετία. Έχει βάρος μόλις 180 γραμμαρίων.

της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης⁷. Επιπρόσθετα, έχουν ήδη δημοσιευθεί αποφάσεις του ΕΔΔΑ, στις οποίες η εφαρμογή εναλλακτικών ποινών αναφέρεται ως τρόπος αντιμετώπισης των απαράδεκτων συνθηκών κράτησης που προκαλούνται από τον υπερπληθυσμό των κρατουμένων -βλ. ιδίως υποθέσεις Torreggiani και άλλοι κατά Ιταλίας (8.1.2013) και Bolech κατά Ελβετίας (29.10.2013), κατ' εφαρμογή, αντιστοίχως, των ά. 3 και 5 § 3 της ΕΣΔΑ⁸.

3. Η ανάπτυξη του θεσμού οφείλεται στα σημαντικά πλεονεκτήματά του: Όχι μόνον αντιμετωπίζονται τα χρόνια προβλήματα υπερσυνωστισμού των φυλακών, που έχουν λάβει οξεία μορφή σε πολλές χώρες⁹, αλλ' ακόμη αποτρέπονται τα λεγόμενα «δεινά της φυλάκισης» (“pains of imprisonment”, κατά την κλασική έκφραση του Gresham Sykes), όπως ιδίως η απόσπαση του καταδικαζόμενου ή κα-

documents/professionalinterest/tokyorules.pdf -πρβλ. μετάφραση αυτών των Κανόνων στο έργο: Αγγ. Πιτοελά, Διεθνή Κείμενα Σωφρονιστικής Πολιτικής, Αθήνα/ Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα, 2003, 495-509.

7. Βλ. ιδίως τις υπ' αρ. R(92) 16: Ευρωπαϊκοί Κανόνες για τις Κυρώσεις και τα Μέτρα που εκτελούνται στην Κοινότητα -European Rules on Community Sanctions and Measures· R(99) 22: Υπερσυνωστισμός των Φυλακών και Υπερπληθυσμός των Φυλακών -On Prison Overcrowding and Prison Population Inflation· R(2000) 22: Βελτίωση της Εφαρμογής των Ευρωπαϊκών Κανόνων για τις Κυρώσεις και τα Μέτρα που εκτελούνται στην Κοινότητα -On Improving the Implementation of the European Rules on Community Sanctions and Measures· και R(2006) 13: Χρήση της προσωρινής κράτησης, όροι υπό τους οποίους αυτή λαμβάνει χώρα και πρόβλεψη εγγυήσεων ώστε να αποτρέπεται η κατάχρησή της -On the Use of Remand in Custody, the Conditions in which it takes place and the Provision of Safeguards against Abuse.

8. Το κείμενο των αποφάσεων στις υποθέσεις αυτές μπορεί να αναζητηθεί διαδικτυακά στον ιστότοπο του ΕΔΔΑ: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-4212710-5000451#%22itemid%22:%22003-4212710-5000451%22> και <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#%22itemid%22:%22001-127398%22> . Πρβλ. και Παν. Βογιατζή, Τα εναλλακτικά της κράτησης μέτρα στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΠοινΔικ 17:2014, 59-64: 62.

9. Σε αυτά μόνο εστιάζει, πάντως, η Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4205/2013 «περί ηλεκτρονικής επιτήρησης υπόδικων, κατάδικων και κρατούμενων σε άδεια», με τον οποίο εισήχθη ο θεσμός στην Ελλάδα: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f2026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/%20h-ilkat-eis.pdf> σελ. 1

2. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1991/53/section/12/enacted>.

3. https://en.wikipedia.org/wiki/Criminal_Justice_Act_2003

4. https://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism_Prevention_and_Investigation_Measures_Act_2011

5. https://it.wikipedia.org/wiki/Detenzione_domiciliare και https://it.wikipedia.org/wiki/Arresti_domiciliari

6. UN Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (The Tokyo Rules) -βλ. τον ιστότοπο: <https://www.ohchr.org/>

τηγορούμενου και εγκλειόμενου από τον οικογενειακό, κοινωνικό και εργασιακό/επαγγελματικό του περίγυρο, ο κοινωνικός του στιγματισμός, η ενδεχόμενη ιδρυματοποίηση του και ιδίως ο συγχρωτισμός του με επικίνδυνους εγκληματίες, που τον «μυούν» στα της «τέχνης του εγκλήματος».

Και όλα αυτά, χωρίς, από την άλλη πλευρά, να στερείται ο κατ' οίκον περιορισμός τον στιγματιστικό/συμβολικό χαρακτήρα της ποινής, ούτε και ο επιτηρούμενος υπόδικος ή κατάδικος να μπορεί να κυκλοφορεί ανεξέλεγκτος μέσα στον κοινωνικό ιστό, πράγμα το οποίο ευλόγως θα δημιουργούσε στους άλλους πολίτες αισθήματα ανασφάλειας¹⁰. Αλλά και από την άποψη της ειδικής πρόληψης, το να μένει ο δράστης κατά βάση έγκλειστος στον χώρο διαμονής του, φορώντας μάλιστα στο χέρι ή στο πόδι ένα «βραχιολάκι», του δημιουργεί μία κάθε άλλο παρά ευχάριστη κατάσταση, συνεπεία της οποίας θα σκεφθεί στο μέλλον πολύ σοβαρά να ζηναεγκληματήσει. Ταυτόχρονα, ο θεσμός, ασκώντας αυτή την ψυχολογική επίδραση στον επιτηρούμενο, ενδέχεται κατά περίπτωση να του ενισχύει σε μια μονιμότερη βάση το αίσθημα προσωπικής ευθύνης και αυτοπειθαρχίας, καθώς θα του υπενθυμίζει συνεχώς την ανάγκη να συμπεριφέρεται σύμφωνα με τον νόμο.

Περαιτέρω, ο θεσμός αυτός είναι σε θέση να λειτουργήσει και προληπτικά για την ασφάλεια της κοινωνίας, η οποία μπορεί έτσι να προφυλάσσεται -μέσω γεωεντοπισμού- από υπότροπους εγκληματίες (ιδίως όσους επιδίδονται σε σεξουαλικά βίαιες πράξεις) ή και από δράστες ενδοοικογενειακής βίας, όπως π.χ. συμβαίνει στη Γαλλία (κατωτ., παρ. 7), ενώ τελευταία έχει αρχίσει στις Η.Π.Α. να συνδυάζεται η συσκευή γεωεντοπισμού και με εξάρτημα ανάλυσης της αναπνοής για ανίχνευση αλκοόλ (σε συντομογραφία: SCRAM). Τέλος, δεν είναι μικρής σημασίας και το γεγονός ότι με την ηλεκτρονική επιτήρηση εξοικονομούνται σημαντικά κρατικά κονδύλια σε σύγκριση με τα έξοδα του εγκλεισμού (στην Ελλάδα ο κάθε κρατούμενος υπολογίζεται ότι κοστίζει περί τα 840 ευρώ τον μήνα!)¹¹, κονδύλια τα οποία μπορούν έτσι να διατίθενται για την κοινωνική πρόληψη του εγκλήματος (ιδίως της παραβατικότητας των νέων) και για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης στις ήδη υπάρχουσες φυλακές, που άλλωστε θα μπορούν να έχουν μειωμένο αριθμό κρατουμένων λόγω της ηλεκτρονικής επιτήρησης.

4. Περαιτέρω, από πόρισμα έρευνας που διεξήχθη στις ΗΠΑ¹², προκύπτει ότι οι ίδιοι οι υποβληθέντες σε κατ' οί-

κον περιορισμό χαρακτηρίζουν εν γένει το μέτρο ως «καλύτερο από φυλακή» (better than jail) και περίπου οι μισοί (46,2%) θεωρούν την αναγκαστική κατ' οίκον παραμονή τους ως «ανεκτή» έως «πολύ ανεκτή», αν και όλοι σχεδόν ανέφεραν ότι δοκίμασαν ανία προτού προσαρμοσθούν στην εφαρμογή του μέτρου. Σημαντικό είναι ακόμη να σημειωθεί εδώ, ότι κατά τους ίδιους ερευνητές, το ποσοστό υποτροπής των εν λόγω καταδικασθέντων δεν υπερβαίνει το 4%. Επίσης, σε παρεμφερή συμπεράσματα κατέληξε έρευνα με συνεντεύξεις 64 υποβληθέντων σε κατ' οίκον περιορισμό στο πρόγραμμα "Daytona Beach" της Florida, όπου τα 2/3 των ερωτηθέντων θεώρησαν ότι άλλαξε ριζικά η ζωή τους επί τα βελτίω¹³. Πάντως, ορισμένα άλλα προγράμματα που εφαρμόστηκαν ειδικότερα σε χρήστες ουσιών, δεν φαίνεται να είχαν επιτυχία, και τούτο για λόγους που αφορούσαν είτε τους επιμελητές - κοινωνικούς λειτουργούς, είτε και τους ίδιους τους δράστες¹⁴. Επίσης, στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η εφαρμογή των προγραμμάτων ηλεκτρονικής επιτήρησης, τουλάχιστον όσον αφορά την «προδικαστική φάση», δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη, δεδομένου ότι σε διεξαχθείσα έρευνα στις [τότε: 2009] 28 χώρες από τις οποίες συνελέγησαν στοιχεία, μόνον οι 7 είχαν αυτό το είδος εναλλακτικού μέτρου αντί για προσωρινή κράτηση¹⁵.

5. Βέβαια, στον αντίποδα αυτών των πλεονεκτημάτων καταγράφονται και ορισμένα επιχειρήματα για *μειονεκτήματα* του θεσμού, όπως ιδίως το ότι η εγκατάσταση ηλεκτρονικής επιτήρησης στον χώρο διαμονής ή κατοικίας μπορεί να οδηγήσει σε προσβολή του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου (privacy, *privauté*), του ασύλου της κατοικίας, αλλά και του δικαιώματος για σεβασμό των προσωπικών δεδομένων, γενικότερα, δε, σε μια προσβολή βασικών στοιχείων της αξιοπρέπειας και της προσωπικότητας του ατόμου. Προσβολή, που παραπέμπει ενίοτε στην ατμόσφαιρα

thur J. Lurigio/Joan Petersiglia (eds.), *Smart Sentencing. The Emergence of Intermediate Sanctions*, Sage, 1992, 60-62.

10. Υπό μία έννοια, ο θεσμός του κατ' οίκον περιορισμού (με ηλεκτρονική επιτήρηση) συνδυάζει στον χώρο της ποινολογίας αντιλήψεις τόσο του ελέγχου όσο και της κοινωνικής πρόνοιας και μπορεί έτσι -σε θεωρητικό επίπεδο- να τύχει κάποιας αποδοχής από υποστηρικτές και των δύο αυτών προτύπων αντεγκληματικής πολιτικής, έστω και εάν αυτοί προέρχονται από διαφορετικά πολιτικά στρατόπεδα - πρβλ. *Χαρ. Δημόπουλου*, Η κρίση του θεσμού της φυλακής και οι μη φυλακτικές κυρώσεις, Αθήνα/ Κομοτηνή: εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα, 1998, ιδίως σελ. 420-422.

11. Σχετική μελέτη για το θέμα αυτό είχε παρουσιασθεί από το Υπουργείο Δικαιοσύνης τον Φεβρουάριο 2016: <https://www.kathimerini.gr/society/849948/yp-dikaioynis-10-000-eyro-to-chronogia-kathe-kratoymeno/>

12. Terry L. Baumer/Robert I. Mendelsohn, Electronically Monitored Home Confinement: Does it work?, in: *Jim Byrne/Ar-*

13. Βλ. J.R. Lilly/ R.A. Ball/ J. Wright, Home Incarceration with Electronic Monitoring in Kenton County, Kentucky: An Evaluation, in: *Belinda R. McCarthy (ed.)*, Intermediate Punishments: Intensive Supervision, Home Confinement and Electronic Surveillance, New York: Criminal Justice Press, 1987, 189 επ. Άλλα ενδιαφέροντα ερευνητικά πορίσματα για τις εμπειρίες κρατουμένων από την εφαρμογή του μέτρου, καθώς και για την αποδοχή του μέτρου από τους πολίτες βλ. ιδίως στη μονογραφία της *Εριφύλης Μπακιρλή: Σύγχρονη Τεχνολογία & Αντεγκληματική Πολιτική*, Αθήνα: εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σελ. 161 επ.

14. Βλ. R. Watts/ D. Glaser, Electronic Monitoring of Drug Offenders in California, in: *Jim Byrne et al. (eds.)*, ανωτ. (σημ. 12), 68 επ.

15. A. van Kalmthout/ C. Morgenstern (eds.), Pre-trial Detention in Europe, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2009, 96, κατά παραπομπή των *Miranda Boone/ Martine Herzog-Evans*, Decision-Making and Offender Supervision, in: *Fergus McNeill/ Kristel Beyens (eds.)*, Offender Supervision in Europe, London: Palgrave Macmillan, 2013, 51-96: 61, 65- πρβλ. και *Hans-Jörg Albrecht/ Anton van Kalmthout (eds.)*, Community Sanctions in Europe and North America, Freiburg/Br.: Max-Planck Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, 2002, 586 επ., όπου μάλιστα αναφέρεται ότι από τις κυρώσεις ή τα μέτρα κοινοτικού σωφρονισμού, μόνον η κοινωνική εργασία είχε τότε (2002) γνωρίσει διάδοση στην πράξη.

ηλεκτρονικής καταπίεσης που τόσο εύστοχα περιέγραψε ο George Orwell ήδη από το 1949 στο κλασικό μυθιστόρημά του «1984», ή και στην «καφκική» ατμόσφαιρα του «πανοπτικού κράτους» που αναλύει γλαφυρά ο Michel Foucault στο έργο του «Επιτήρηση και Τιμωρία». Επιπλέον, στα μειονεκτήματα του θεσμού εντάσσεται και ο κίνδυνος μιας υπέρμετρης χρησιμοποίησής του χωρίς αυτή να δικαιολογείται από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και τις ανάγκες της κοινωνίας, με αποτέλεσμα να διευρύνεται έτσι ο ιστός της ποινικής καταστολής (net widening) από τους εφαρμοστές του νόμου¹⁶.

Στο μέτρο που αυτή η επιχειρηματολογία έχει στοιχεία βασιμότητας και μολονότι ο κατ' οίκον περιορισμός με ηλεκτρονική παρακολούθηση εμφανίζεται κατ' αρχήν, έναντι του εγκλεισμού, ως το μικρότερο κακό (το «μη χείρον»), καθώς αποτελεί περιορισμό και όχι στέρηση της ελευθερίας, όμως είναι προφανές ότι, για την επιτυχή εφαρμογή του θεσμού προϋποτίθεται η δημιουργία ασφαλιστικών δικλείδων που θα περιορίζουν την παρακολούθηση και επιτήρηση στο απολύτως αναγκαίο κατά τις περιστάσεις επίπεδο ενός Κράτους Δικαίου.

6. Από τις αναπτύξεις που προηγήθηκαν προκύπτει ότι ο θεσμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο κατά την ποινική διαδικασία, ως εναλλακτικό μέτρο αντί για την προσωρινή κράτηση του υποδίκου, όσο επίσης ως μέτρο για την έκτιση μιας στερητικής ποινής της ελευθερίας, π.χ. σε συνδυασμό με την υφ' όρον απόλυση ή την υφ' όρον αναστολή εκτέλεσης της ποινής, ή επίσης κατά την έκτιση της ποινής, μέσω των αδειών κρατουμένων.

Ακόμη, κατά την πορεία εξέλιξης του θεσμού και ανάλογα με την έκταση ελευθερίας που παρέχεται στο υπό επιτήρηση άτομο, διαμορφώθηκαν *περισσότερες δυνατότητες κατ' οίκον περιορισμού*: από την απλή παραμονή του ατόμου στο σπίτι του κατά τις νυκτερινές ώρες (συνήθως 7 μ.μ. - 7 π.μ.: curfew), έως την έξοδό του από το σπίτι μόνο για επαγγελματικούς ή άλλους σοβαρούς λόγους (home confinement ή home detention) και έως την κράτησή του επί συνεχούς σχεδόν βάσεως μέσα στο σπίτι (home incarceration).

7. Τέλος, διαφοροποιήσεις παρατηρούνται ανά χώρα και ως προς το είδος των παραβατικών ατόμων που τίθενται υπό παρακολούθηση. Στη Γαλλία, π.χ., ο θεσμός εφαρμόζεται με απόφαση του Δικαστή Εκτέλεσης Ποινών για καταδίκους με επιβαλλόμενη ή υπολειπόμενη ποινή έως δύο έτη (ά. 723-7 επ. γαλλΚΠΔ σε συνδ. με ά. 132-26-1 γαλλΠΚ) και επίσης για καταδικαζόμενους σε ποινή κατά της ελευθερίας άνω των επτά ετών ή, για ποινή άνω των πέντε ετών όσων χαρακτηρίζονται ως επικίνδυνοι υπότροποι, οπότε η ηλεκτρονική επιτήρηση καλύπτει στις περιπτώσεις αυτές ένα διά-

στημα τουλάχιστον δύο ετών, ή, τέλος, για βαρυποινίτες, μετά την έκτιση της ποινής, οπότε προβλέπεται περαιτέρω παρακολούθηση αυτών των καταδίκων (placement sous surveillance électronique mobile -ά. 131-36-10 γαλλΠΚ). Αξιοσημείωτο είναι, ότι με ειδική ρύθμιση έχει προβλεφθεί στο γαλλικό ποινικό δίκαιο ότι όσοι βιαιοπραγούν κατά των συζύγων ή συντρόφων τους ή και κατά των παιδιών τους, τίθενται επίσης σε κατ' οίκον περιορισμό με ηλεκτρονική επιτήρηση, έπειτα από γνωμοδότηση για την επικινδυνότητά τους και εφόσον καταδικασθούν σε ποινή τουλάχιστον δύο ετών (ά. 131-36-12-1 γαλλΠΚ). Ανάλογη μεταχείριση ηλεκτρονικής επιτήρησης μπορεί, τέλος, να έχουν οι ίδιοι δράστες και στο στάδιο της προδικασίας, εφόσον τους απαγγελθεί σχετική κατηγορία (ά. 142-12-1 γαλλΚΠΔ).

Εξάλλου, στις ΗΠΑ (ομοσπονδιακό επίπεδο), ο κατ' οίκον περιορισμός σε περίπτωση π.χ. αναστολής εκτέλεσης της ποινής υιοθετήθηκε αρχικά να αφορά αξιόποινες πράξεις κατά της ιδιοκτησίας έως 10.000 δολάρια ή πράξεις κατοχής και μικροεμπορίας ναρκωτικών (λ.χ. έως ένα κιλό μαριχουάνας) (<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/108466NCJRS.pdf>).

II. Το νομοθετικό πλαίσιο του θεσμού στην Ελλάδα

8. Στην Ελλάδα, η εισαγωγή του θεσμού έγινε με αρκετή καθυστέρηση, μόλις το 2013, με τον νόμο 4205/2013 «*περί ηλεκτρονικής επιτήρησης υπόδικων, καταδίκων και κρατούμενων σε άδεια*». Ωστόσο ο νόμος αυτός, σε αντιστάθμισμα της εν λόγω καθυστέρησης, εμφανίζει κατ' αρχήν μια σχετική νομοτεχνική και ουσιαστική πληρότητα, με εξαίρεση πάντως τα σημεία ως προς τα οποία θα γίνει λόγος κατωτέρω (ιδίως παρ. 10 και 11). Αξίζει ακόμη να σημειωθεί εδώ, ότι ήδη με τη θέσπιση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας το 1951, η Ελλάδα στο άρθρο 281 (που ισχύει ακόμη) είχε εισαγάγει μια πρώτη μορφή του θεσμού και συγκεκριμένα για συλλαμβανόμενο που θα μπορούσε «κατά τις περιστάσεις» να κρατείται και «στο σπίτι του υπό φρούρηση, στην περίπτωση όμως αυτή με δικά του έξοδα, ωστόσο εκδοθεί το ένταλμα προσωρινής κράτησης ή απολυθεί». Εντούτοις η εν λόγω κράτηση κατ' οίκον ενός συλλαμβανόμενου δεν φαίνεται να εφαρμόστηκε κατά το παρελθόν, παρά μόνο με την ειδικότερη μορφή της κατ' οίκον φρούρησης για πολιτικά πρόσωπα σε περιόδους δικτατορίας ή πολιτικής ανωμαλίας. Επίσης, με το ά. 5 του ν. 3904/2010 εισήχθη στον ΠΚ το ήδη καταργηθέν ά. 56 (στη θέση του βλ. ήδη ά. 105 ΠΚ), με το οποίο παρεχόταν η δυνατότητα για κατ' οίκον κράτηση ως προς άτομα άνω των 75 ετών που καταδικάζονται σε ποινή φυλάκισης, με παράλληλη υποχρέωσή τους για εμφάνιση στο αστυνομικό τμήμα του τόπου κατοικίας τους σε τακτά χρονικά διαστήματα.

9. Στον νόμο 4205/2013 μπορεί κανείς να διακρίνει τρεις κατηγορίες προσώπων που υποβάλλονται στο μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης, όπως άλλωστε προαναγγέλλει και ο τίτλος του νόμου: (α) τους υποδίκους, (β) τους υφ' όρον απολυόμενους καταδίκους και (γ) τους κρατούμενους σε άδεια (άρα, όχι τους καταδικαζόμενους σε υφ' όρον αναστολή εκτέλεσης της ποινής). Σημειώνεται ότι τα μέτρα εφαρμογής του θεσμού αποφασίζονται κατά περίπτωση από τις δικαστικές ή εισαγγελικές αρχές ή τα αρμόδια υπηρεσιακά όργανα, η δε τήρησή τους εποπτεύεται

16. Για το πρόβλημα αυτό βλ. π.χ. Θεόδ. Παπαθεοδώρου, *Επιτηρούμενη Δημοκρατία. Η ηλεκτρονική παρακολούθηση των πολιτών στην κοινωνία της διακινδύνευσης*, Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2009, ιδίως σελ. 139 επ. και Νικ. Κουλούρη, *Επιτήρηση και Ποινική Δικαιοσύνη. Οι εναλλακτικές κυρώσεις και η διασπορά της φυλακής*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, ιδίως σελ. 157 επ., 212 επ. και 255 επ. Υπογραμμίζεται πάντως ότι εν προκειμένω, σε αντίθεση με άλλα μέτρα, για την επιβολή της ηλεκτρονικής επιτήρησης απαιτείται η προηγούμενη συναίνεση του υπόδικου ή καταδικαζόμενου.

από τις ενλόγως αρχές. Πιο αναλυτικά για τις εν λόγω κατηγορίες προσώπων:

10. Στην περίπτωση των *υποδίκων*, ο θεσμός έχει τη μορφή περιοριστικού όρου (πρβλ. ά. 282 § 3 ΚΠΔ) και τίθεται ως *ενδιάμεσο μέτρο* ανάμεσα στους λοιπούς περιοριστικούς όρους και στην προσωρινή κράτηση. Επομένως, ο κατ' οίκον περιορισμός προηγείται πάντα της εξέτασης του ενδεχομένου επιβολής προσωρινής κράτησης και επιβάλλεται αντί γι' αυτήν με διάταξη του Ανακριτή όταν οι λοιποί περιοριστικοί όροι δεν κρίνονται επαρκείς «για να αποτραπεί ο κίνδυνος τέλεσης νέων εγκλημάτων και να εξασφαλιστεί ότι εκείνος στον οποίο επιβλήθηκαν [οι περιοριστικοί όροι] θα παραστεί οποτεδήποτε στην ανάκριση ή στο δικαστήριο και θα υποβληθεί στην εκτέλεση της απόφασης» (ά. 282 § 2 ΚΠΔ).

Η έννοια, εδώ, του περιοριστικού όρου του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επίβλεψη είναι, κατά τη διατύπωση του νόμου (ά. 284 § 1 ΚΠΔ), «να μην εξέρχεται [ο κατηγορούμενος] από συγκεκριμένο και ειδικά ορισμένο στην διάταξη του ανακριτή κτίριο ή σύμπλεγμα κτιρίων, που αποδεδειγμένα συνιστά τον τόπο διαμονής ή κατοικίας του», όπως αυτός ορίζεται στην ανακριτική διάταξη. Ωστόσο, κατά την ίδια αυτή ρύθμιση, που αναμφίβολα αποτελεί βελτίωση σε σχέση με το προϊσχύσαν ά. 283Α § 1, «η διάταξη που επιβάλλει τον κατ' οίκον περιορισμό με ηλεκτρονική επιτήρηση μπορεί να ορίζει την ευρύτερη περιοχή γύρω από τον τόπο διαμονής ή κατοικίας του κατηγορουμένου, στην οποία θα μπορεί αυτός να κινείται για την κάλυψη βασικών βιοτικών αναγκών του», π.χ. πηγαίνοντας σε γειτονικό φαρμακείο ή παντοπωλείο. Περαιτέρω, προβλέπεται στο ά. 284 § 1 ΚΠΔ ότι «ο κατηγορούμενος υποχρεούται να μην επεμβαίνει ή επιδρά καθ' οιονδήποτε τρόπο στα ηλεκτρονικά μέσα και στα συναφή με την επιτήρηση δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» και ότι «αρμόδια υπηρεσία παρακολουθεί και καταγράφει μέσω συστήματος γεωεντοπισμού, μόνο τη γεωγραφική θέση του κατηγορουμένου και τηρεί σχετικό αρχείο»¹⁷.

Είναι όμως εδώ πρόδηλο, ότι εφόσον με τη συσκευή του γεωεντοπισμού μπορεί να προσδιορίζεται ανά πάσα στιγμή η γεωγραφική θέση του υποδίκου ακόμη και όταν αυτός μεταβαίνει σε γειτονικά καταστήματα, ο περιορισμός του τελευταίου μόνο μέσα στη συγκεκριμένη περίμετρο του χώρου διαμονής ή κατοικίας του για ολόκληρη την ημέρα αποτελεί ιδιαίτερα σκληρό και δυσανάλογα βαρύ μέτρο. Η παροχή, συνεπώς, της δυνατότητας στον υπόδικο να συνεχίσει την εργασία του και να μπορεί, επιπλέον, να εξέρχε-

ται μακριά από την κατοικία του για άλλους σημαντικούς λόγους, π.χ. για εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση, όπως αντίστοιχα συμβαίνει και με τους υφ' όρον απολυόμενους (ά. 110Α § 6 ΠΚ), είναι κάτι που, πιστεύω, ότι θα αποτελούσε μια εξαιρετική περαιτέρω βελτίωση του θεσμού στο επίπεδο της προδικασίας, πολύ περισσότερο αφού στην περίπτωση του υποδίκου δεν έχει ακόμη αποδειχθεί η ενοχή του (τεκμήριο αθωότητας!) και επομένως τα εις βάρος του περιοριστικά μέτρα πρέπει να είναι τα απολύτως αναγκαία, σύμφωνα και με τη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας (ά. 25 § 1 εδ. Β' Συντ.).

11. Ως προς τις *προϋποθέσεις χορήγησης του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση ως περιοριστικού όρου* αντί για προσωρινή κράτηση, ο νομοθέτης θέτει τέσσερις ειδικότερους όρους: **α)** Να διώκεται ο κατηγορούμενος για κακούρηγμα (ά. 284 § 2 ΚΠΔ) λόγω επαρκών (σοβαρών) ενδείξεων ενοχής ότι ετέλεσε την αποδιδόμενη σε αυτόν εγκληματική πράξη (υπενθυμίζεται ότι και η προσωρινή κράτηση κατ' ά. 286 § 1 ΚΠΔ μπορεί κατά κανόνα να επιβληθεί μόνον αν ο κατηγορούμενος διώκεται για κακούρηγμα), **β)** Να έχει ο κατηγορούμενος γνωστή διαμονή στη χώρα, **γ)** Να συναινεί στο μέτρο, διατυπώνοντας σχετικό αίτημα, και **δ)** Να τεκμηριώνεται αιτιολογημένα σκοπός εκ μέρους του φυγής ή πιθανότητα διάπραξης νέων εγκλημάτων, και τούτο να προκύπτει από συγκεκριμένα στοιχεία, όπως αμετάκλητες καταδίκες για ομοειδείς αξιόποινες πράξεις στην πρώτη περίπτωση και προπαρασκευαστικές ενέργειες για διευκόλυνση της φυγής του ή φυγοδικίες κατά το παρελθόν στη δεύτερη περίπτωση (ά. 284 § 2 ΚΠΔ). Η τελευταία αυτή υπό (δ) προϋπόθεση εμφανίζεται όμως να είναι άστοχη και χωρίς να αφήνει περιθώρια ευελιξίας στους δικαστικούς λειτουργούς που θα λάβουν τη σχετική απόφαση για τον κατ' οίκον περιορισμό του κατηγορουμένου. Πράγματι, εάν συντρέχει αυτή η προϋπόθεση, που κατ' ουσίαν ταυτίζεται με εκείνη για την επιβολή προσωρινής κράτησης (και εκεί πρέπει ο υπόδικος, κατ' ά. 286 § 1 ΚΠΔ, να τεκμαίρεται αποδεδειγμένα ως ύποπτος φυγής ή διάπραξης νέων εγκλημάτων), τότε γιατί οι εφαρμοστές του νόμου να προτιμήσουν σε πρακτικό επίπεδο τον κατ' οίκον περιορισμό; Και είναι βέβαια αντιληπτό, ότι ο νομοθέτης επέλεξε αυτή τη διατύπωση ώστε να δημιουργήσει με τον κατ' οίκον περιορισμό ένα ακριβές υποκατάστατο της προσωρινής κράτησης, στο οποίο να υπάρχουν απλώς ως πρόσθετες προϋποθέσεις η συναίνεση του υποδίκου στο μέτρο και η «γνωστή» του διαμονή. Η έως τώρα, όμως, πρακτική των δικαστηρίων έχει δείξει ότι έστω και αν συντρέχουν αυτές οι δύο πρόσθετες προϋποθέσεις (συναίνεση και γνωστή διαμονή), επιβάλλεται κατά κανόνα προσωρινή κράτηση και όχι κατ' οίκον περιορισμός¹⁸.

17. Στην Αιτιολογική Έκθεση του ισχύοντος Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αναφέρεται ειδικότερα το εξής για τις ρυθμίσεις 284 και 285 ΚΠΔ που εισήχθησαν στον εν λόγω Κώδικα προς βελτίωση της έως τότε διάταξης του ά. 283Α προϊσχύσαντος ΚΠΔ: «...Ο ειδικότερος όρος του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση και οι προϋποθέσεις επιβολής του αναλύονται στα άρθρα 284 και 285 ΣκΚΠΔ. Η αυτοτελής ρύθμισή τους διευκολύνει την απρόσκοπτη εφαρμογή τους και αποτρέπει την πιθανότητα σύγχυσης ως προς το πεδίο εφαρμογής τους και λοιπές δυσλειτουργίες που θα δυσχέραιναν την ευρεία εφαρμογή αυτού του τόσο χρήσιμου και αποτελεσματικού εναλλακτικού μέτρου» - βλ. τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας σε έκδ. Π.Ν. Σάκουλα, Νοέμβριος 2019, με επιμ. Θωμά Σάμου, ά. 110Β, σελ. 434-435.

18. Το πόσο ρευστές και ασαφείς είναι οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση ή όχι στον υπόδικο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση φάνηκε και από την περίπτωση επώνυμου κατηγορουμένου για υπόθεση οπλικών συστημάτων, όπου ο μεν εισαγγελέας επρότεινε την απόρριψη της σχετικής αίτησης, ενώ το Συμβούλιο την αποδέχθηκε: ΣυμβΠλημ-Αθ 1463/2016, περ. «Ποινική Δικαιοσύνη», 19: 2016: 912-922. Επίσης, και κατά το Πόρισμα της τριμελούς Ομάδας Εργασίας που αναφέρεται κατωτέρω (παρ. 25), έως τον Μάρτιο 2016 είχαν υποβληθεί στις αρμόδιες δικαστικές αρχές 22 αιτήματα κρατουμένων για χορήγηση του μέτρου, αλλά είχαν γίνει δε-

Πολύ επιτυχεστέρα θα ήταν, λοιπόν, μια ρύθμιση που δεν θα έθετε ως προϋπόθεση για την ηλεκτρονική επιτήρηση το να έχει προβεί αποδεδειγμένα ο κατηγορούμενος σε «προ-παρασκευαστικές ενέργειες» για να διευκολύνει τη φυγή του ή να έχει υπάρξει «κατά το παρελθόν [...] φυγόδικος», κ.λπ. (ά. 284 § 2 περ. (α') ΚΠΔ). Αλλωστε, ο υπό επιτήρηση υπόδικος, έχοντας συνεχώς επάνω του το «βραχιολάκι» με τη μορφή κινητού πομπού παρακολούθησης, μπορεί εύκολα να εντοπίζεται οπουδήποτε ανά πάσα στιγμή και άρα να συλλαμβάνεται όταν επιχειρεί να διαφύγει, χωρίς επομένως να είναι απαραίτητο να διαπιστώνεται σ' αυτόν εκ των προτέρων κάποιοι «αποδεδειγμένοι» κίνδυνος φυγής. Θα αρκούσε, λοιπόν, ως τέταρτη προϋπόθεση αφενός η αναφορά σε κίνδυνο τέλεσης νέων εγκλημάτων, κατά την αντίστοιχη ρύθμιση του ά. 110Α § 7 ΠΚ σε συνδ. με ά. 106 § 1 ΠΚ, και αφετέρου μία απλή παραπομπή στην προαναφερθείσα (ανωτ., παρ. 10) γενική διατύπωση του ά. 282 § 2 ΚΠΔ ότι εκείνος στον οποίο επιβάλλεται το μέτρο «θα παραστεί οποτεδήποτε στην ανάκριση ή στο δικαστήριο και θα υποβληθεί στην εκτέλεση της απόφασης». Σ' ένα τέτοιο πλαίσιο ρύθμισης, το οποίο συνάδει επίσης με την ήδη προαναφερθείσα συνταγματική αρχή της αναλογικότητας, ο υπό συζήτηση θεσμός θα μπορούσε να λειτουργήσει ως ένα αληθινά ενδιάμεσο στάδιο και θα άφηνε στον δικαστή κατά την προδικασία τη διακριτική ευχέρεια να χορηγεί πιο εύκολα τον κατ' οίκον περιορισμό αντί για την επιβολή προσωρινής κράτησης, ενώ ταυτόχρονα θα παρείχε στον υπόδικο τη δυνατότητα να εξέρχεται από τον τόπο περιορισμού του για λόγους που θα τον βοηθούν στην κοινωνική του (επαν)ένταξη, όπως για εργασία, σπουδές, κ.λπ., σε αντιστοιχία με όσα προβλέπονται για τους υφ' όρον απολυόμενους καταδίκους υπό ηλεκτρονική επιτήρηση: ά. 110Α § 6 ΠΚ (βλ. ανωτ., παρ. 10 και κατωτ., παρ. 14). Βέβαια, θα μπορούσε εδώ να διατυπωθεί η σκέψη ότι εάν χαλαρώσουν για υποδίκους οι προϋποθέσεις του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, ανακύπτει ο κίνδυνος να επιβάλλεται αυτό το μέτρο και σε περιπτώσεις όπου κάτι τέτοιο δεν θα ήταν δικαιολογημένο από τις εκάστοτε περιστάσεις και άρα να επέρχεται έτσι διεύρυνση του ιστού της ποινικής καταστολής (net widening). Ωστόσο, απέναντι σε αυτόν τον κίνδυνο υπάρχει η ασφαλιστική δικλίδα ότι το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης επιβάλλεται κατά νόμο μόνο με τη σύμφωνη γνώμη και συναίνεση του κατηγορουμένου, ο οποίος και μόνος θα κρίνει εάν το μέτρο θα αποβεί τελικά προς όφελός του.

12. Το μέτρο εφαρμόζεται (ά. 284 § 7 ΚΠΔ) και για ανηλίκους άνω των 15 ετών, εφόσον η πράξη για την οποία αυτοί κατηγορούνται απειλείται με ποινή κάθειρξης και εμπεριέχει στοιχεία βίας ή στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας (πρβλ. ά. 127 § 1 ΠΚ). Σημειώνεται ακόμη ότι, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση (σελ. 4), μόνη η άρνηση του κατηγορουμένου να συναινέ-

κτά μόνο 2 (!), πράγμα που σημαίνει ότι οι προϋποθέσεις του μέτρου, όπως είναι τώρα διατυπωμένες, δεν ευνοούν την ευρύτερη εφαρμογή του, χωρίς βέβαια να αποκλείεται και το ότι υπό το προηγούμενο καθεστώς, οπότε εξαιρούνταν από τη ρύθμιση συγκεκριμένα σοβαρά κακοურγήματα, ορισμένοι κρατούμενοι που είχαν τελέσει τέτοια εγκλήματα ζητούσαν παρά ταύτα να υπαχθούν στο μέτρο -πρβλ. ΣυμβΠλημΑμφ 3/2016, ΠοινΔικ 19: 2016, 82-85: 85.

σει στο μέτρο δεν τον καθιστά ύποπτο φυγής ή διάπραξης νέων εγκλημάτων και δεν αρκεί για την επιβολή σ' αυτόν προσωρινής κράτησης. Τέλος, σε σχέση με ζητήματα διάρκειας, ανωτάτων ορίων κ.λπ., το μέτρο διαρρυθμίζεται και για τις δύο περιπτώσεις (ενήλικων και ανηλίκων), όπως και στην προσωρινή κράτηση, να έχει διάρκεια το πολύ έξι μηνών, με δυνατότητα παράτασης για (μόνο) άλλους τρεις μήνες. Πάντως, όπως έχει κριθεί με την απόφαση ΟλομΣυμβαΠ 2/2018, 533-535: 535 στήλη α', με βάση την ισχύουσα στην Ελλάδα νομοθεσία: «για τον υπολογισμό της διάρκειας του περιοριστικού μέτρου του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση δεν χωρεί προσμέτρηση του χρόνου της προηγούμενης προσωρινής κράτησης του κατηγορουμένου, η οποία αντικαταστάθηκε με τον όρο αυτό». Σημειώνεται, περαιτέρω, ότι στη Γαλλία υπάρχει νομοθετική ρύθμιση δυνάμει της οποίας η ηλεκτρονική επιτήρηση λογίζεται ως χρόνος προσωρινής κράτησης και συνεπώς αφαιρείται από τον χρόνο της στερητικής ποινής κατά της ελευθερίας, εφόσον αυτή τελικά επιβληθεί: ά. 142-11 γαλλΚΠΔ.

13. Σχετικά με τους *καταδίκους*, θεσπίζεται με το ά. 110Α ΠΚ (ως προς ενήλικες)¹⁹ και με το ά. 129Α (ως προς ανηλίκους) ο θεσμός της απόλυσης καταδίκων υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση. Πρόκειται για ένα ενδιάμεσο στάδιο έκτισης της ποινής μεταξύ του εγκλεισμού και της (παραδοσιακής) υφ' όρον απόλυσης κατ' ά. 105 ΠΚ, η δε απόφαση λαμβάνεται από το αρμόδιο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής.

Από την άλλη πλευρά, όπως μπορεί εύκολα να διαπιστωθεί κανείς αντιπαραβάλλοντας τις διατάξεις των ά. 105B § 1 και ά. 110Α § 1 ΠΚ, για τη χορήγηση της υφ' όρον απόλυσης με ηλεκτρονική επιτήρηση το ελάχιστο όριο έκτισης της ποινής προβλέπεται να είναι σημαντικά μικρότερο από ό,τι για την (παραδοσιακή) υφ' όρον απόλυση (π.χ. για την επιβληθείσα ποινή φυλάκισης, έκτιση 1/5 της ποινής, αντί για 2/5 της παραδοσιακής υφ' όρον απόλυσης). Περαιτέρω, η απόλυση του καταδίκου υπό ηλεκτρονική επιτήρηση δεν παρατείνεται πέραν του χρόνου κατά τον οποίο ενεργοποιείται το δικαίωμά του να απολυθεί με παραδοσιακό τρόπο υπό όρο, κατ' ά. 105 ΠΚ (ά. 110Α § 10). Τούτο σημαίνει ότι με τη συμπλήρωση του χρονικού ορίου που προβλέπει το ά. 110Α παύει η υφ' όρον απόλυση με ηλεκτρονική επιτήρηση και αρχίζει η παραδοσιακή υφ' όρον απόλυση του ά. 110B μέσω της έκδοσης νέου Βουλευμάτος.

14. Ενδιαφέρον είναι εδώ ότι, όπως σημειώθηκε ήδη ανωτέρω (παρ. 10), ο υπό ηλεκτρονική επιτήρηση απολυόμε-

19. Όπως αναφέρεται και στην Αιτιολογική Έκθεση του νέου ΠΚ, το ά. 110Α αποτελεί τη διάταξη στην οποία μεταφέρθηκε το περιεχόμενο του έως τότε ισχύσαντος ά. 110B, με το οποίο μεταξύ άλλων ρυθμιζόνταν οι προϋποθέσεις, οι όροι και οι περιπτώσεις ανάκλησης ή άρσης της απόλυσης υπό τον όρο της κατ' οίκον έκτισης της ποινής με ηλεκτρονική επιτήρηση -βλ. τον Ποινικό Κώδικα σε έκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, Νοέμβριος 2019, με επιμ. *Θωμά Σάμιου*, ά. 110B, σελ. 274. Ως προς τις ρυθμίσεις περί ανηλίκων βλ. επίσης αυτόθι, ά. 129Α και σελ. 284, όπου σημειώνεται, ότι «στη διάταξη αυτή (=ά. 129Α ΠΚ) επαναλαμβάνεται το ισχύον άρθρο 129Α, που αναγνωρίζει στους ανήλικους το δικαίωμα να ζητήσουν την απόλυσή τους από το ειδικό κατάστημα κράτησης υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση».

νος έχει τη δυνατότητα να εξέρχεται της οικίας του για να εργάζεται, να εκπαιδευτεί, να καταρτίζεται επαγγελματικά, να συμμετέχει σε προγράμματα απεξάρτησης από ναρκωτικές ουσίες ή αλκοόλ ή και να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις που του έχουν επιβληθεί (ά. 110Α § 6 ΠΚ). Μάλιστα, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση (σελ. 1) του ν. 4205/2013 που εισήγαγε τον θεσμό του περιορισμού κατ' οίκον, «οι προαναφερόμενες έννοιες θα πρέπει να ερμηνεύονται με ευρύτητα, έτσι ώστε να εντάσσονται σε αυτές όλες εκείνες οι δραστηριότητες που δύνανται να συνιστούν μια επωφελή για τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του καταδίκου ενασχόληση».

15. Στον νόμο (ά. 110Α § 6 in fine σε συνδ. με ά. 106 § 2 ΠΚ και 99 § 2 περ. (στ') για ενήλικες και 129 Α § 3 για ανηλίκους) προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής υποχρεώσεων στους επιτηρούμενους που απολύονται υπό όρο, όπως π.χ. η «συμμετοχή του καταδικασθέντος σε συνεδρίες με επιμελητή κοινωνικής αρωγής», χωρίς όμως να προβλέπεται εκεί ρητά και υποχρεωτικά η παροχή στους υφ' όρον απολυόμενους (ενήλικες ή και ανηλίκους) μέριμνας, στήριξης ή και επιτήρησης/ επιμέλειας από τις εν ευρεία εννοία κοινωνικές υπηρεσίες του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, δηλ. αντίστοιχα από τους Επιμελητές Κοινωνικής Αρωγής και τους Επιμελητές Ανηλίκων. Πάντως, η αρμοδιότητα αυτή θεωρώ ότι προκύπτει από τους γενικότερους καταστατικούς νόμους αυτών των υπηρεσιών (πρβλ. ά. 15 επ. ν. 1941/1991 και π.δ. 195/2006 για τους πρώτους και π.δ. 49/1979 για τους δεύτερους, αντίστοιχως), αλλά και από το καθηκοντολόγιο των δύο κλάδων, όπως αυτό περιγράφεται στον ισχύοντα Οργανισμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης (π.δ. 6/2021), σύμφωνα και με αντίστοιχους παλαιότερους Οργανισμούς²⁰. Σε κάθε περίπτωση, είναι αυτονόητη, νομίζω, η μεγάλη σημασία που έχει για κάποιον που αποφυλακίζεται για πρώτη φορά, έστω και προσωρινά, να τύχει της αρωγής και καθοδήγησης ενός κοινωνικού λειτουργού, π.χ. για να βρει εργασία και να επανασυνδεθεί με την οικογένειά του, αλλά και για να ενεργεί σύννομα, χωρίς παρεκτροπές και άλλες παραβατικές ενέργειες.

Η χορήγηση της απόλυσης με ηλεκτρονική επιτήρηση, εφόσον ζητηθεί, από τον κατάδικο, αποτελεί -όπως και για την παραδοσιακή υφ' όρον απόλυση- τον κανόνα, μόνο δε κατ' εξαίρεση και με ειδική αιτιολογία μπορεί να γίνει απόρριψη της σχετικής αίτησης λόγω κακής διαγωγής του καταδίκου κατά την έκτιση της ποινής του (π.χ. πειθαρχικά παραπτώματα), εφόσον όμως η διαγωγή αυτή θεμελιώνει τον κίνδυνο τέλεσης νέων αξιόποινων πράξεων εκ μέρους του (ά. 106 § 1 ΠΚ).

16. Αντίστοιχα ισχύουν και για τους ανηλίκους μετά την έκτιση του 1/3 πλασματικής έκτισης, με συνυπολογισμό

του ευεργετικού υπολογισμού (ή του 1/5 πραγματικής κράτησης) της επιβληθείσας ποινής τους, αλλ' είναι δυνατόν να τεθούν σ' αυτούς από το αρμόδιο Δικαστήριο Ανηλίκων του τόπου έκτισης της ποινής πρόσθετοι όροι και υποχρεώσεις, με βάση τις εκθέσεις της κοινωνικής υπηρεσίας του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων και της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων. Οι εκθέσεις αυτές υποβάλλονται υποχρεωτικά στο Δικαστήριο Ανηλίκων και συνεκτιμώνται από αυτό κατά τη λήψη της απόφασής του (ά. 129Α § 4 ΠΚ σε συνδ. με ά. 129 §§ 5 και 3 ΠΚ).

17. Τέλος, ως προς τους *κρατούμενους σε τακτική ή εκπαιδευτική άδεια ή άδεια για ημιελεύθερη διαβίωση* (αντιστοίχως ά. 54 § 3, 56 § 2 και 58 § 4 ΣωφρΚ), κύριος σκοπός του ν. 4205/2013, κατά την Αιτιολογική Έκθεση (σελ. 5-6), υπήρξε η *διεύρυνση της δυνατότητας για χορήγηση αδειών σε άστεγους, αλλοδαπούς και στερούμενους οικογενείας κρατουμένων*, οι οποίοι, μη έχοντας σταθερή διαμονή και δομημένο οικογενειακό περιβάλλον, δεν μπορούσαν έως τότε να παίρνουν εύκολα άδειες από τα αρμόδια συμβούλια των καταστημάτων κράτησης. Ωστόσο, οι κρατούμενοι αυτοί δεν παραμένουν ανεξέλεγκτοι κατά το διάστημα της τακτικής αδειάς τους, αλλά ελέγχονται, με δυνατότητα επιβολής σε αυτούς π.χ. της υποχρέωσης για εμφάνιση στις αστυνομικές αρχές του τόπου διαμονής.

Σημειώνεται ότι, ειδικότερα για τις εκπαιδευτικές άδειες που χορηγούνται σε κρατούμενους φοιτητές ή σπουδαστές Α.Ε.Ι προς παρακολούθηση εξ αποστάσεως μαθημάτων και εργαστηρίων, εκδόθηκε σχετική Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Β' 1368/ 3.7.2015).

18. Επιπλέον, με τον υπό συζήτηση νόμο 4205/2013 θεσπίστηκε *νέο αδίκημα (ά. 173Α ΠΚ)* που εφαρμόζεται και στις τρεις προαναφερθείσες κατηγορίες ατόμων υπό ηλεκτρονική επιτήρηση και που καθιστά αξιόποινή την εκ προθέσεως *παραβίαση του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση*, είτε η παραβίαση αυτή γίνεται με επέμβαση καθ' οιονδήποτε τρόπο στο σύστημα ηλεκτρονικής επιτήρησης, είτε με αλλοίωση των συναφών με την επιτήρηση του προσωπικών δεδομένων, είτε και με διαφυγή του υπό επιτήρηση άτομου, εκμεταλλευόμενου βλάβη ή μη ορθή λειτουργία της συσκευής ή του συστήματος επιτήρησης. Προβλεπόμενη ποινή για μεν τον αυτουργό είναι εδώ φυλάκιση, για δε τον τυχόν συμμετοχο φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή, εάν πρόκειται για εμπλεκόμενους με την επιτήρηση υπαλλήλους (σωφρονιστικούς, αστυνομικούς, κ.λπ.), φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών.

19. Εάν, πάντως, το υπό παρακολούθηση άτομο απλώς ανοίξει την πόρτα της οικίας και φύγει χωρίς να επέμβει ή να αλλοιώσει τη συσκευή, το ηλεκτρονικό σύστημα ή τα αρχεία που αφορούν την παρακολούθησή του, τότε έως την εισαγωγή του νέου ΠΚ (ν. 4619/ 27.6.2019) μπορούσε να τιμωρηθεί με την ηπιότερη παράγραφο 2 ά. 182 του *προϊσχύσαντος ΠΚ*. Αυτή προέβλεπε ποινή φυλάκισης μέχρι έξι μηνών για όποιον έχει τεθεί υπό ηλεκτρονική επιτήρηση και *παραβιάζει τους περιορισμούς* που του έχουν επιβληθεί νόμιμα στην ελευθερία της διαμονής του και τις σχετικές υποχρεώσεις του²¹. Ωστόσο, ολόκληρο το άρθρο

20. Βλ. ιδίως ά. 26 § 1, όπου στην αποστολή των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής, των οποίων οι υπηρεσίες εν μέρει ενοποιήθηκαν με το ά. 37 ν. 4305/2014 και ά. 26 π.δ. 101/2014, περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων «... η συνδρομή και επίβλεψη ατόμων, τα οποία [...] απολύονται υπό όρους...». Σημειώνεται ότι ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνονται και από τη θέση αυτή στην αγαπητή συνεργάτιδα κ. *Πάρη Ζαγούρα*, Εγκληματολόγο και Επιμελήτρια Ανηλίκων, για τις πληροφορίες και ιδέες που μου έδωσε ως προς το υπό συζήτηση θέμα.

21. Αντίθετα, το ά. 173 ΠΚ, που προβλέπει ως αξιόποινή πράξη την απόδραση κρατουμένου με απειλούμενη ποινή φυλάκισης

182 ΠΚ καταργήθηκε το 2019 με το σκεπτικό, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του ισχύοντος ΠΚ, ότι: Τυποποιεί ως αξιόποινες πράξεις «τις παραβιάσεις περιορισμού “που έχουν επιβληθεί νόμιμα”. Όμως η παραβίαση τέτοιων περιορισμών αντιμετωπίζεται επαρκώς με την ανάκληση της απόφασης που τους έθεσε είτε ως περιοριστικούς όρους στην ποινική προδικασία είτε ως όρους αναστολής της ποινής»²² (παραλείπεται πάντως εδώ να αναφερθεί η περίπτωση ηλεκτρονικής επιτήρησης για τους υπ' όρον απολυόμενους: ά. 110Α ΠΚ, και αντ' αυτής μνημονεύεται η αναστολή εκτέλεσης της ποινής, στους όρους της οποίας, όμως, κατ' ά. 99 § 2, δεν περιλαμβάνεται ο κατ' οίκον περιορισμός με ηλεκτρονική επιτήρηση).

20. Η *παραβίαση των όρων* υπό τους οποίους χορηγείται ο κατ' οίκον περιορισμός, όπως άλλωστε και η παράβαση του ά. 173Α ΠΚ, δημιουργούν για το υπό επιτήρηση άτομο πρόσθετα προβλήματα, ανάλογα προς εκείνα που αφορούν γενικότερα την παραβίαση περιοριστικών όρων στην προδικασία, την υπ' όρον απόλυση και τη χορήγηση άδειας κρατουμένου. Εσχατη συνέπεια αυτής της παραβίασης όρων είναι η *δυσνητική ανάκληση* ή και η *υποχρεωτική άρση της δυνατότητας διαβίωσης του ατόμου εκτός φυλακής* και άρα η επιστροφή ή η για πρώτη φορά εισαγωγή του σ' αυτήν, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στον νόμο (ά. 284 §§ 6 και 7 ΚΠΔ, 110Α §§ 7-9 και 129Α §§ ΠΚ).

III. Γενικότερη αποτίμηση του θεσμού και της εφαρμογής του

21. Προβαίνοντας σε μια *γενικότερη αποτίμηση του θεσμού*, έχω τη γνώμη ότι, παρά τις επισημανθείσες ανωτέρω ελλείψεις, η νομοτεχνική διαμόρφωση του θεσμού εμπεριέχει ικανές ρυθμίσεις ασφαλιστικών δικλίδων που κατοχυρώνουν εν τέλει τη χρυσή τομή ανάμεσα στην ανάγκη ασφάλειας της κοινωνίας και στη σύστοιχη ανάγκη για ανθρωπιστική/ δικαιοκρατική μεταχείριση των κατηγορουμένων ή καταδικών (πρβλ. ανωτ., παρ. 5). Ειδικότερα:

22. Από τη μια πλευρά, ως προς την *ανάγκη ασφάλειας*, *περιλαμβάνονται* πλέον στο *δικονομικό πεδίο* εφαρμογής του θεσμού, ως περιοριστικού όρου, *όλα τα εγκλήματα* και όχι μόνον, όπως αρχικά είχε νομοθετηθεί με τον ν. 4205/2013, εκείνα που είναι, κατά την Αιτιολογική Έκθεση αυτού του νόμου (σελ. 1 και 4), ιδιαίτερα μεγάλης κοινωνικής απαξίας και σοβαρότητας, όπως π.χ. η χωρίς ελαφρυντικά ανθρωποκτονία από πρόθεση και σειρά σοβαρών εγκλημάτων κατά ανηλίκων κ.λπ. (βλ. το προϊσχύσαν ά. 282 § 3, περ. (β'), εδ. τελευταίο ΠΚ). Από την άλλη πλευρά, με νομοθετική τροποποίηση (ά. 25 ν. 4855/ 2021) εξαιρέθηκαν εκ νέου από το ποινικό πεδίο εφαρμογής του θεσμού στην *υφ' όρον απόλυση* (ά. 110Α § 11 ΠΚ) ορισμένα ιδιαιτέρως σοβαρά εγκλήματα, όπως π.χ. εκείνα κατά της γενετήσιας ελευθερίας (19^ο κεφ. ΠΚ), που εξαιρούνταν και προτού

θεθεί σε ισχύ ο νέος ΠΚ (βλ. προϊσχύσαν ά. 110Β §1, εδ. τελευταίο ΠΚ). Σε κάθε περίπτωση, όμως, η έστω και μη πλήρης αυτή διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής θεωρώ ότι είναι προς την ορθή κατεύθυνση. Και τούτο, διότι έτσι αποφεύγεται κατ' αρχήν η στέρηση της ελευθερίας των υποδίκων ή (εν μέρει) και των καταδικών, αλλά χωρίς, από την άλλη πλευρά, να αποκλείεται τελικά ο εγκλεισμός ορισμένων από αυτούς σε κατάσταση κράτησης, εφόσον αιτιολογημένα θεωρηθεί αναγκαίος αυτός ο εγκλεισμός ώστε να αποτραπεί η τέλεση από τους εν λόγω υποδίκους ή καταδικούς νέων αξιόποινων πράξεων (ά. 284 § 2 περ. (β) ΚΠΔ και ά. 110Α § 7 σε συνδ. με ά. 106 § 1 ΠΚ· βλ. ακόμη ά. 284 § 3 ΚΠΔ ως προς ορισμένες κατηγορίες σοβαρών εγκλημάτων, για τις οποίες μπορεί παρά ταύτα να επιτραπεί δικαστικά η ηλεκτρονική επιτήρηση αντί του εγκλεισμού).

Εξάλλου, και αν ακόμη χορηγηθεί ο κατ' οίκον περιορισμός σε άτομα που αποδεικνύονται στη συνέχεια ακατάλληλα γι' αυτό το ευεργέτημα, υπάρχει πάντοτε η δυνατότητα δικαστικής ανάκλησης ή άρσης του μέτρου κατά τον χρόνο της δοκιμασίας τους (πρβλ. ανωτ., παρ. 19 και 20).

23. Από την άλλη πλευρά, ως προς την *ανάγκη για ανθρωπιστική/ δικαιοκρατική μεταχείριση* των κατηγορουμένων ή καταδικών, παρέχεται σε αυτούς η δυνατότητα να αποφύγουν το φθοροποιό περιβάλλον της φυλακής, καθώς και όλα τα προαναφερθέντα (ανωτ., παρ. 3) «δεινά της φυλάκισης». Επιπλέον, δεν τους επιβάλλεται το μέτρο με καταναγκαστικό τρόπο, αλλά αφού ληφθεί προηγουμένως υπ' όψη το πόσο πολύ επιθυμούν πράγματι και οι ίδιοι να υποβληθούν στον κατ' οίκον περιορισμό, καθώς τούτο μπορεί να γίνει μόνο με τη συναίνεσή τους (βλ. ανωτ., παρ. 11). Επίσης, λαμβάνεται πρόνοια ώστε από τα προσωπικά τους δεδομένα, κατά τη διάρκεια της ηλεκτρονικής επιτήρησης, να τυγχάνουν επεξεργασίας «μόνο εκείνα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που είναι αναγκαία και πρόσφορα για την επίτευξη των σκοπών της ηλεκτρονικής επιτήρησης, οι οποίοι συνίστανται στην ανάγκη διασφάλισης της συμμόρφωσης των επιτηρούμενων προσώπων προς τις εκ του νόμου υποχρεώσεις τους και την προστασία του κοινωνικού συνόλου δια της αποτροπής, πρόληψης και καταστολής νέων εγκλημάτων» (ά. 4 ν. 4205/2013).

24. Πάντως, όσον αφορά την *προστασία των προσωπικών δεδομένων* με βάση το ά. 4 του ν. 4205/2013, υπήρξαν αρχικά κάποιες ενστάσεις από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα στην από 17.2.2014 γνωμοδότησή της για το σχέδιο π.δ. με το οποίο θα υλοποιούνταν ορισμένες διατάξεις του θεσμού²³.

Ειδικότερα, διαπιστώθηκαν ελλείψεις σε σχέση με την εξαντλητική αναφορά των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που θα τυγχάνουν επεξεργασίας, τα δικαιώματα των επιτηρουμένων, τη δυνατότητα διόρθωσης των δεδομένων, τη διαδικασία καταστροφής τους μετά την πάροδο του νόμιμου χρόνου (5ετία), τη λήψη των απαραίτητων οργανωτικών και τεχνικών μέτρων για την ασφάλεια της

για τον αυτουργό έως ένα έτος, θεωρείται ότι δεν έχει εδώ εφαρμογή, διότι κάνει λόγο για «φυλακισμένο» ή «άλλον που νόμιμα κρατείται με διαταγή αρχής», άρα -κατά μία ερμηνεία- για άτομο που εκτίει ποινή κατά της ελευθερίας στη φυλακή και όχι για άτομο που τελεί απλώς υπό νόμιμο περιορισμό.

22. Βλ. τον Ποινικό Κώδικα σε έκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, Νοέμβριος 2019, με επιμ. *Θωμά Σάμιου*, ά. 182 και 182Α, σελ. 311.

23. <https://www.dpa.gr/el/enimerwtiko/prakseisArxis/epitoy-shediou-proedrikoy-diatagmatos-gia-ti-leitoyrgia-toy-thesmoy-tis>

επεξεργασίας, κ.λπ.²⁴ Τα προβλήματα αυτά επέλυσε έως ένα βαθμό το Προεδρικό Διάταγμα 62/2014 (ΦΕΚ Α' 105/29.4.2014), το οποίο εκδόθηκε προς εξειδίκευση των σχετικών διατάξεων του ν. 4205/2013 για την κατ' οίκον κράτηση με ηλεκτρονική επιτήρηση.

Επίσης, στο νομοθέτημα αυτό προβλέφθηκαν, μεταξύ άλλων, τα ζητήματα που αφορούν τις προδιαγραφές και τη διαδικασία προμήθειας και τοποθέτησης των ηλεκτρονικών και άλλων τεχνικών μέσων, εξοπλισμών και συστημάτων επιτήρησης (π.χ. τους όρους διενέργειας του διαγωνισμού προς ανάδειξη αναδόχου που θα υλοποιούσε το έργο), τον τρόπο παρακολούθησης και καταγραφής της γεωγραφικής θέσης των επιτηρούμενων προσώπων, καθώς και το ύψος της οικονομικής επιβάρυνσης για το υπό επιτήρηση άτομο (ορίσθηκε σε 12,92 ευρώ ημερησίως και πρέπει να προκαταβάλλεται για το χρονικό διάστημα για το οποίο επιβάλλεται το μέτρο, εκτός εάν το άτομο αυτό αποδεικνύει την οικονομική του αδυναμία να αντιμετωπίσει το έξοδο, οπότε η σχετική δαπάνη αναλαμβάνεται από το Κράτος). Εξάλλου, προβλέφθηκε στο ά. 4 του Προεδρικού Διατάγματος η -μέσω Υπουργικής Απόφασης- συγκρότηση Τριμελούς Επιτροπής Εποπτείας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, με έργο την εποπτεία και παρακολούθηση της λειτουργίας της επιτήρησης²⁵.

25. Μετά την έκδοση του προαναφερθέντος Προεδρικού Διατάγματος ολοκληρώθηκε η διαδικασία ανάδειξης του λεγόμενου αναδόχου και ξεκίνησε, κατά τα εκεί προβλεπόμενα, η *πιλοτική εφαρμογή του θεσμού* για συγκεκριμένη όμως χρονική περίοδο μόλις 12 μηνών και για περιορισμένο αριθμό υποδίκων και καταδίκων (100, το πολύ, για κάθε κατηγορία). Με νομοθετική ρύθμιση που έγινε το 2015 (ά. 39 ν. 4365/2015) τροποποιήθηκε το π.δ. 62/2014 και διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής του μέτρου, κυρίως σε επιμέρους περιπτώσεις υποδίκων, ενώ νέες διευρύνσεις πραγματοποιήθηκαν το 2016 με το ά. 60 του ν. 4443/2016 και το 2018 με το ά. 30 § 2 ν. 4531/2018, δυνάμει των οποίων η εφαρμογή του θεσμού έλαβε περαιτέρω παράτα-

ση ισχύος και επεκτάθηκε σε 48 μήνες και για 250 το πολύ καταδίκους ή υποδίκους, κατανεμημένους σε συγκεκριμένα καταστήματα κράτησης και γεωγραφικές περιφέρειες. Μία νέα όμως ρύθμιση ήλθε το 2019 για να θέσει επιτέλους τέρμα σε αυτή την αέναη έκδοση νομοθετικών διατάξεων: Με το ά. 10 § 3 ν. 4613/2019 θεσπίστηκε η παράταση της πιλοτικής εφαρμογής του θεσμού επ' αόριστον και προβλέφθηκε ότι αυτή λήγει με διαπιστωτική πράξη του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Ωστόσο, κατά εισαγγελική μαρτυρία²⁶, έως τον Νοέμβριο του 2015 ο θεσμός είχε εφαρμοσθεί μόνο σε δύο υποδίκους και κανένα καταδικασθέντα. Περαιτέρω, σύμφωνα με Πόρισμα που συντάξε στις 20.6.2018 τριμελής Ομάδα Εργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης υπό τον τότε Αντεισαγγελέα (και ήδη Εισαγγελέα) Εφετών Νικόλαο Νικολάου²⁷, έως την 2.5.2018 ο θεσμός είχε εφαρμοσθεί συνολικά σε 30 κρατούμενους (9 υποδίκους και 21 φοιτητές καταδίκους), ενώ κατά τη συγκεκριμένη περίοδο σύνταξης του Πορίσματος υποβάλλονταν ακόμη στο μέτρο 17 κρατούμενοι (2 υπόδικοι και 15 φοιτητές καταδίκους). Εξάλλου, κατά πληροφορίες που δόθηκαν στον γράφοντα από τον Γεν. Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη με έγγραφο του από 8.2.2022, «υπήρχαν 4 κρατούμενοι στα Καταστήματα Κράτησης της Χώρας με ηλεκτρονική επιτήρηση στις 31/01/2021». Και να σκεφθεί κανείς ότι το Ελληνικό Κράτος, στη σύμβαση την οποία υπέγραψε την 11.12.2014 με την ανάδοχο εταιρεία «G4S Secure Solutions S.A.», ανέλαβε την υποχρέωση να εφαρμόζεται ο θεσμός σε 50 τουλάχιστον κρατούμενους μηνιαίως, με συνολικό κόστος 20.000 ευρώ τον μήνα.

26. *Πώς θα μπορούσε όμως ο θεσμός να διευρύνει την εφαρμογή του και, γενικότερα, να συμβάλει -κατά το δυνατόν- στην αποσυμφόρηση των φυλακών, όπως υπήρξε ο αρχικός σκοπός θέσπισής του;*

• Απαιτείται εν πρώτοις να επανεκδοθεί το προαναφερθέν Προεδρικό Διάταγμα 62/2014 σε νέα διατύπωση, ώστε να ευθυγραμμισθεί με τις αλλαγές που επέφεραν στον θεσμό οι δύο νέοι ποινικοί κώδικες²⁸. Να μπορεί, δηλ., να χορηγείται πλέον ο κατ' οίκον περιορισμός με ηλεκτρονική επι-

24. Από τη σκοπιά αυτή των προσωπικών δεδομένων και τη σχέση τους με την ηλεκτρονική επιτήρηση, ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση «Big Brother Watch and Others» κατά Ηνωμένου Βασιλείου (25.5.2021), ιδίως παρ. 209 επ. και 221 επ., που είναι προσβάσιμη και διαδικτυακά: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22electronic%20supervision%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-210077%22%5D%7D> Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η απόφαση Ekimdzhiyev and Others κατά Βουλγαρίας (11.1.2022), ιδίως παρ. 118, 229, 337, 353, επίσης προσβάσιμη στο διαδίκτυο:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22electronic%20supervision%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-214673%22%5D%7D>

25. Η Επιτροπή αυτή προβλέφθηκε να συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης και να αποτελείται από τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων ως Πρόεδρο, τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών και τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, ως μέλη, καθώς και ένα γραμματέα.

26. *Ευστρ. Παπαθανασόπουλος*, Τα πειθαρχικά παραπτώματα των κρατούμενων, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 23 -πρβλ. *Νικ. Κουλούρης*, Σχολιασμός στο ά. 110Α, σε: *Αριστ. Χαραλαμπίδης* (επιμ.), Ο νέος Ποινικός Κώδικας, τ. Α', Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σελ. 890, καθώς και εφημ. «Καθημερινή» της 27.3.2016, με δημοσίευμα του δημοσιογράφου *Γιάννη Παπαδόπουλου*, σύμφωνα με το οποίο έως τις αρχές του 2016 μόνο δύο υπόδικοι, κατηγορούμενοι για την υπόθεση Energa και Hellas Power, είχαν ενταχθεί στη ρύθμιση της ηλεκτρονικής επιτήρησης -βλ. το σχτ. δημοσίευμα διαδικτυακά: <https://www.kathimerini.gr/society/854480/mono-dyokratoumenoi-foresan-vrachiolaki/>.

27. Η Ομάδα Εργασίας συγκροτήθηκε επί τη Βάσει της Υπουργικής Απόφασης 16 992/5.3.2018 και πραγματοποίησε τέσσερις συνεδριάσεις. Το Πόρισμά της έθεσε υπ' όψη μου ο τότε Γεν. Γραμματέας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης *Ευτύχης Φυτράκης*, τον οποίο ευχαριστώ και από τη θέση αυτή.

28. Πρβλ. *Κ. Κοσμάτο σε: Στ. Παύλου/ Κ. Κοσμάτου*, Οι Κυρώσεις στον νέο Ποινικό Κώδικα, Αθήνα/Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα, 2020, σελ. 238-239.

τήρηση σε όλους τους υποδίκους και καταδίκους, ασχέτως του εγκλήματος που κατηγορούνται ότι έχουν διαπράξει ή όντως διέπραξαν (με εξαίρεση τα όσα προβλέπονται στο ά. 110Α § 11 ΠΚ) και ανεξαρτήτως της ποινής που τους έχει επιβληθεί, άρα είτε πρόκειται για ισόβια ή πρόσκαιρη κάθειρξη είτε και για απλή ποινή φυλάκισης, αλλά, σε κάθε περίπτωση, με τήρηση των ασφαλιστικών δικλίδων που προβλέπει ο νόμος για ιδιαίτερες περιπτώσεις εγκληματιών (βλ. ανωτ., παρ. 22 επ.).

- Επίσης, για την αποτελεσματική εφαρμογή αυτής της νομοθεσίας αλλά και χάριν της κοινωνικής (επαν)ένταξης των υποδίκων, χρήσιμο είναι να ληφθούν υπόψη οι νομοτεχνικές βελτιώσεις που εισηγήθηκα ανωτέρω, δηλ. να γίνουν πιο ευέλικτες και ορθολογικές τόσο οι συνθήκες κατ' οίκον παραμονής των υποδίκων (ανωτ., παρ. 10), όσο και οι εν γένει προϋποθέσεις χορήγησης σε αυτούς του περιοριστικού αυτού μέτρου (ανωτ., παρ. 11).

- Επιπλέον, ως προς τους υφ' όρον απολυόμενους καταδίκους, αναγκαίο είναι να συνοδεύεται η εφαρμογή του κατ' οίκον περιορισμού κατ' ά. 110Α ΠΚ από την ενεργό παρουσία και βοήθεια, αλλά και τον έλεγχο των κατά νόμο αρμοδίων κοινωνικών λειτουργών (Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής και Επιμελητών Ανηλίκων). Με τη σύμπραξη των Επιμελητών αυτών είναι πρόδηλο ότι ο απολυόμενος που υποβάλλεται σε ηλεκτρονική επιτήρηση θα μπορέσει, σε αυτά τα πρώτα του βήματα μέσα στην ελεύθερη κοινωνία, να έχει την απαραίτητη στήριξη, βοήθεια αλλά και επιτήρηση από κάποιον ο οποίος κατά τεκμήριο γνωρίζει πώς θα επιτευχθεί η κοινωνική (επαν)ένταξη του υφ' όρον απολυόμενου (πρβλ. ανωτ., παρ. 15).

- Ακόμη, για την περαιτέρω διάδοση του θεσμού θα πρέπει να ληφθούν οργανωτικά μέτρα που θα τον καταστήσουν ευρύτερα γνωστό και αποδεκτό σε όσους εμπλέκονται με την εφαρμογή του, δηλ. στους δικαστικούς λειτουργούς, τους δικηγόρους και του ίδιους τους κρατούμενους. Στο πλαίσιο αυτό θα άξιζε η αρμόδια τριμελής Επιτροπή του Υπουργείου Δικαιοσύνης (ανωτ., παρ. 24) να αποκτήσει ευρύτερη οργανωτική δομή και στελέχωση από εξειδικευμένους επιστήμονες οι οποίοι θα διοργανώνουν εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για τους εμπλεκόμενους φορείς και για το ευρύτερο κοινό (αντίστοιχη τέτοια υπηρεσία λειτουργεί στο Βέλγιο, η CNSE, δηλ. το Εθνικό Κέντρο Ηλεκτρονικής Επιτήρησης).

Σημειώνεται, ότι ανάλογες τέτοιες ενέργειες ενημέρωσης είχαν γίνει με την έναρξη εφαρμογής του θεσμού, από τον Μάιο 2015 και μετά: Αποστολή εγκυκλίου από τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου από 10.6.2016 στους κατά τόπους Εισαγγελείς Εφετών, αποστολή ενημερωτικού εντύπου στους κρατούμενους και διοργάνωση ενημερωτικών εκδηλώσεων στα καταστήματα κράτησης Κορυδαλλού και Διαβατών (Θεσ/νίκης), στους Δικηγορικούς Συλλόγους Αθηνών και Θεσσαλονίκης και στα τρία μεγαλύτερα δικαστήρια της χώρας (βλ. το προαναφερθέν -ανωτ., παρ. 25- Πόρισμα της Ομάδας Εργασίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης).

- Τέλος, είναι σημαντικό να επανεξετασθεί η ίδια η συσκευή («βραχιολάκι») με την οποία λειτουργεί στην Ελλάδα ο γεωεντοπισμός του επιτηρούμενου, μήπως δηλ. πρόκειται για συσκευή που μπορεί εύκολα να σπάσει και να αφαιρεθεί από τον επιτηρούμενο, δεδομένου ότι μια αντί-

στοιχη συσκευή αδρανοποιήθηκε με σπάσιμο τον Νοέμβριο 2016 και η επιτηρούμενη υπόδικη προσπάθησε να διαφύγει, αν και αργότερα το αρμόδιο δικαστήριο δέχθηκε να την αποφυλακίσει με περιοριστικούς όρους²⁹.

27. Εν κατακλείδι, θα πρέπει κατά τη γνώμη μου να δοθεί προτεραιότητα κατά την εφαρμογή αυτού του νεοπαγούς για την Ελλάδα θεσμού σε ανηλίκους 15-18 ετών που εκτίουν ποινή σωφρονιστικού περιορισμού σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (ΕΚΚΝ). Είναι κρίμα τα νέα αυτά παιδιά, όσο σοβαρή και αν είναι η αξιόποινη πράξη που έχουν τελέσει, να παραμένουν στο φθοροποιοό περιβάλλον της φυλάκισης, αντί να τους δοθεί μια δεύτερη ευκαιρία να οργανώσουν τη ζωή τους μέσα στην ελεύθερη κοινωνία, όπως και οι συνομήλικοί τους. Θα ήταν χρήσιμο, μάλιστα, να αντικατασταθούν πλήρως οι ποινές όσων ανηλίκων 15-18 ετών εκτίουν τώρα ποινή σε ΕΚΚΝ με την εναλλακτική ποινή της ηλεκτρονικής επιτήρησης, και δη υπό την ακόλουθη μορφή: Η διανυκτέρευσή τους θα μπορούσε να πραγματοποιείται σε ημιανοικτή δομή (ά. 58 ΣωφρΚ), ενώ η εξωιδρυματική επίβλεψη τους κατά τη διάρκεια της ημέρας θα ήταν σκόπιμο να ανατεθεί σε επιμελητές ανηλίκων, ώστε να σχεδιασθεί και να υλοποιηθεί για τους ανηλίκους αυτούς ένα εποικοδομητικό πρόγραμμα ενσωμάτωσης στο εργασιακό ή και εκπαιδευτικό περιβάλλον που να ανταποκρίνεται στις ιδιαιτερότητές τους.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σημειώθηκαν ήδη ανωτέρω ορισμένα βασικά έργα ή ιστότοποι που τεκμηριώνουν τα όσα αναπτύσσονται στο κείμενο του γράφοντος. Περαιτέρω, ως προς την ελληνική βιβλιογραφία, μπορούν να αναφερθούν κατωτέρω ενδεικτικά ορισμένες μελέτες οι οποίες αναφέρονται και στο έργο μου «Ποινική Καταστολή μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος», έκδ. 2009⁵, με συνεργ. Ν.Κ. Κουλούρη, έκδ. Σάκκουλα, αρ. 312α, σελ. 385 και σημ. 98, αλλά και μελέτες ή έργα που δημοσιεύθηκαν μεταγενέστερα.

Παρατίθενται στη συνέχεια οι κυριότερες συναφείς μελέτες και ειδικά έργα κατά χρονολογική σειρά:

Αγλ. Μ. Τσήτσουρα, Τεχνολογία και Αντεγκληματική Πολιτική: Η ηλεκτρονική επιτήρηση, στον: Πανηγυρικό Τόμο για τα Εικοσάχρονα του Ελλην. Τμήματος της Διεθνούς Εταιρείας Κοινωνικής Αμύνης, Θεσσαλονίκη, 1992, 521-532, *Ευστρ. Παπαθανασόπουλου*, Κατ' οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική επιτήρηση. Μετεξέλιξη του πανοπτικού σχήματος, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 5-10/ 1990-1992, 225-241, *Eug. Trivizas*, Towards the perfect panopticon? Electronic Monitoring and the Criminal Justice System, Χρονικά Εργαστηρίου Εγκληματολογικών Επιστημών Τμήματος Νομικής ΔΠΘ, 8/ Δεκ. 1993, 21-52, *Παν. Παπαϊωάννου*, Κατ' οίκον περιορισμός με ηλεκτρονική επιτήρηση. Το μέλλον της ποινικής καταστολής;, περ. «Ελληνική Δικαιοσύνη», 36: 1995, 32-45, *Χαρ. Δημόπουλου*, Η κρίση του θεσμού της Φυλακής και οι Μη Φυλακτικές Κυρώσεις, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλας, 1998, ιδίως σελ. 419 επ., *Δημ. Ζημιανίτη*, «Μεταμοντέρνες ποινές»: Η ηλεκτρονική επιτήρηση, ΠοινΔικ 1/1998, 460-465, *Θεόδ. Παπαθεοδώρου*, Η ηλεκτρονική επιτήρηση ως εναλλακτικό μέτρο έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών: Το παράδειγμα του γαλλικού νόμου 97-1159 της 19.12.1997, ΠοινΔικ

29. Πρβλ. για τη συγκεκριμένη επιτηρούμενη τα σχετικά δημοσιεύματα εφημερίδων: <https://www.zougla.gr/greece/article/skandalo-energa-aprosdokiti-apofilakisi-gia-ti-sklavaki---parameni-sti-filaki-o-floros>

